

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

**ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ
СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Монографія

**Рівне
Волинські обереги
2020**

УДК 37:376-056

Г 94

*Рекомендовано до друку вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол №11 від 26.12.2019 р.)*

Рецензенти:

Бех Іван Дмитрович. – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту проблем виховання України.

Малишевська Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Авторський колектив:

Е. А. Данілавічюте (2.2.), І. М. Дичківська (1.3.), С. П. Миронова (1.4.),
О. А. Козлюк (3.3.), А. А. Колупаєва (1.1.), Г. М. Косарева (3.1.),
О. І. Косарева (2.4.), Т. О. Павлюк (2.3.), Н. Г. Пахомова (2.1.),
Н. М. Руденко (2.5.), О. І. Степанова (3.4.), О. М. Таранченко (1.2.),
Н. В. Федорова (3.2.).

Гуманізація освітнього простору спеціальної та інклюзивної освіти: теорія і практика : колект. монографія / Е. А. Данілавічюте, С. П. Миронова, Н. Г. Пахомова, О. М. Таранченко [та ін.]; за наук. ред. А. А. Колупаєвої, І. М. Дичківської. – Рівне : Вид-во Волинські обереги, 2020. – 364 с.

ISBN 978-966-416-767-0

У монографії представлені результати наукових розвідок колективу науковців кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т.І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету та провідних фахівців України, здійснених за широким колом питань спеціальної та інклюзивної освіти.

Видання адресоване науковцям, здобувачам вищої освіти та викладачам закладів вищої педагогічної освіти, фахівцям у галузі освіти.

УДК 37:376-056

ISBN 978-966-416-767-0

© Авторський колектив, 2020

© "Волинські обереги", 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	7
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ.....	9
1.1. Методологічні концепти освіти дітей з особливими освітніми потребами.....	9
1.2. Прогностичні орієнтири розвитку освіти осіб з ООП.....	23
1.3. Концептуальні засади інклюзивної освіти у вітчизняному та зарубіжному освітньому просторі: порівняльний аспект.....	36
1.4. Роль закладів вищої освіти в розвитку інклюзивних процесів у суспільстві.....	48
РОЗДІЛ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ.....	58
2.1. Науково-теоретичні основи оволодіння знаннями про синтаксис в учнів із ТПМ.....	58
2.2. Особливі мовленнєві потреби: стратегія організації гуманістичного освітнього середовища.....	84
2.3. Особливості логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку з порушеннями сенсорної сфери.....	94
2.4. Психологічний супровід батьків як засіб психокорекції особистісного розвитку дитини з порушеннями мовлення.....	104
2.5. Формування мовленнєвої активності у дітей з розладами аутистичного спектру.....	117
РОЗДІЛ 3. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ЛОГОПЕДА.....	136
3.1. Формування професійної компетентності вчителя-логопеда в інклюзивному освітньому середовищі.....	136
3.2. Гуманістична спрямованість підготовки майбутніх логопедів як головна вимога сучасної української спеціальної освіти.....	150
3.3. Розвиток педагогічної творчості у майбутніх спеціальних педагогів.....	165
3.4. Місце дисципліни «Початковий курс української мови» у навчанні дітей із загальним недорозвитком мови (ЗНМ).....	177
РОЗДІЛ 4. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ МЕТОДИКИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	191
4.1. Схема обстеження мовлення дитини.....	191
4.2. Психодіагностичні методи дослідження.....	193

а) метод семантичного радикала (О. Лурія та О. Виноградова).....	193
б) метод семантичного диференціала (Ч. Осгуд).....	194
4.3. Методика «Вивчення розуміння мовлення» (вивчення рівня комунікативної функції мовлення).....	195
4.4. Методики діагностики мовленнєвого розвитку дошкільників.....	200
а) діагностика розвитку мовлення у дітей віком від 3 до 7 років (методика «Словникова мобільність»).....	200
б) діагностика розвитку мовлення у дітей віком від 6 до 10 років (Методика Ебінгауза).....	201
в) методика вивчення можливості осмислення ситуації на основі слухового або зорового сприйняття (розуміння явного і прихованого змісту, зв'язки деталей в єдиному цілому).....	201
4.5. Діагностичні методики, що ґрунтуються на роботі зі словом (Богущ А.).....	202
а) діагностична методика з'ясування розуміння дітьми значень слів.....	202
б) діагностична методика з'ясування розуміння дітьми старшого дошкільного віку фразеологічних зворотів.....	203
4.6. Методики, зорієнтовані на пошук та активізацію компенсаторних зон розвитку дитини із синдромом Дауна.....	204
а) методика Нумікон.....	204
б) методика розвитку мови та мовлення «ТАН-Содерберг».....	207
в) методика ТАН - вправляння «Глобальне читання».....	209
г) методика «складового підходу» М. О. Зайцева.....	212
4.7. Методики для учнів 1-4-х класів (РВ учні та учні із ЗПР)....	213
а) перевірка на спосіб визначення динаміки гостроти зору під час виконання зорових вправ.....	213
тест на гостроту зору:	
• модифікована таблиця Орлової (базування таблиць на досвіді У. Бейтса).....	214
б) дослідження динаміки розвитку уваги у розумово відсталих школярів та школярів із ЗПР. Тести на увагу:	
• метод коректурної проби (модифікація методики Б. Бурдона).....	215

• методика: «П'єрона-Рузера, в адаптації Р. Нємова».....	216
• методика: «Стійкість уваги по Рису» (модифікована методика переплетених ліній).....	216
• методика: «Запам'ятай і розстав крапки».....	217
• методика: коректурна таблиця А. Г. Іванова-Смоленського.....	217
в) дослідження моторної чутливості	
• тест: «Ходіння по розміченій прямій».....	218
• тест: «5 метрів».....	218
г) дослідження синхронізації роботи півкуль головного мозку	
• тест: «Написання нуликів».....	219
д) дослідження вольових зусиль та правильності написання писемних букв від руки	
• тест: «Копіювання тексту».....	219
4.8. Діагностично-порівняльна таблиця етапів формування психіки (за Л. Т. Журбою і Є. М. Мастюковою).....	220
4.9. Методика нейропсихологічного обстеження дитини.....	241
4.10. Методики обстеження латеральних переваг.....	244
4.11. Діагностичні методики обстеження мовленнєвої підготовленості дітей до школи.....	253
4.12. Методика обстеження мовленнєвої підготовленості дітей до школи.....	254
4.13. Методика діагностики рівня сформованості тонких рухів пальців руки.....	258
4.14. Методика визначення рівня розумової працездатності дитини.....	259
4.15. Зразки діагностичних завдань для вивчення фонетико-фонематичної складової мовлення дітей п'ятого року життя із ФФНМ.....	260
4.16. Мовленнєва картка обстеження дітей із ФНМ і ФФНМ.....	265
4.17. Гейдельберзький тест мовленнєвого розвитку (HEIDELBERGER SPRACHENTWICKLUNGS TEST).....	273
4.18. Методика Белопольської Н. Л. «Четвертий зайвий» для вивчення рівня словесно-логічного мислення дітей, уміння узагальнювати і виділяти в предметі істотні ознаки, необхідні для узагальнення.....	289
4.19. Сенсорний профіль (Short Sensory Profile, W. Dunn).....	306
4.20. Опитувальник сенсо-моторної історії для вчителів початкової школи (Складений Lynn A. Balzer-Martin,	

Ph.D., O.T.R.).....	309
4.21. Сенсомоторний скринінг (Lynn A. Balzer-Martin, Ph.D., O.T.R). Опитувальник для батьків дітей дошкільного віку.....	312
4.22. Поглиблена діагностика сенсорних дисфункцій.....	313
4.23. Укорочений скринінг нейророзвиття (УСН) на моторну дискоординацію/специфічне расстройство координации (Gillberg et al (1983) адаптація Ю. Садовская (2011)).....	317
4.24. Дитяча проєктивна методика Рене Жиля для дослідження соціальної пристосованості дитини, сфери її міжособистісних відносин та їх особливостей, її сприйняття внутрішньосімейних стосунків, деяких характеристик її поведінки.....	318
4.25. Методика виявлення тривожності (Р. Теммл, М. Дорки і В. Амен) «Вибери потрібне обличчя».....	333
4.26. Анкета «Психологічний тип батьків» (В. В. Ткачова).....	345
4.27. Методика «Історія життя з проблемною дитиною» (В. В. Ткачова).....	348
4.28. Діагностика батьківсько-дитячих взаємин.....	350

11. Loreman T., McGhie-Richmond D., Kolopayvea A., Taranchenko O., Mazin D., Crocker C. A Canada-Ukraine collaborative initiative for inclusive education in Ukraine: Participant perspectives. *School Effectiveness and School Improvement*. 2016. 27(1). P. 24 – 44.

3.3. РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ У МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Ольга Козлюк,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т.І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету

На сучасному етапі розвитку суспільства успішність роботи педагога визначається не лише методами навчання і виховання, а більшою мірою рисами його особистості, характеру, творчістю та майстерністю, взаєминами з дітьми, творчим ставленням до справи. Виконувати своє завдання на високому рівні педагог зможе лише в тому випадку, якщо буде безперервно збагачуватися науковими знаннями, педагогічними вміннями, буде удосконалювати свою особистість та педагогічну майстерність.

Сьогодні, в складних умовах діяльності педагога (зниження престижності праці педагога, неналежне матеріальне забезпечення, емоційно виснажлива робота тощо), тим більше педагога, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами, порушеннями психофізичного розвитку творчість займає особливе місце. Творчість – одне з найзагадковіших явищ у житті кожної людини і суспільства в цілому. Вона не тільки забезпечує поступальний рух суспільства вперед та розвиток земної цивілізації, творчість, що може навіть важливіше, з гуманістичної точки зору, маючи могутній психореабілітаційний ефект, охороняє людину-творця від стресів, відгороджує від повсякденності і суєти, дозволяє зануритися в себе, у свою творчість, черпати в ній сили й натхнення для життя і творчих звершень. Люди, здатні

до творчості, легко адаптуються в будь-якому соціальному середовищі, життєвих і професійних ситуаціях.

У рамках вивчення творчості і її впливу на особистість велика увага в дослідженнях учених (В. Загвязинський, В. Кан-Калик, Н. Кузьміна, Н. Нікандров, Н. Пихтіна, М. Поташник, С. Сисоєва та ін.) належить педагогічній творчості.

Н. Кузьміна, визначаючи сутність педагогічної творчості, зауважує, що творчість педагога бачать у тому, що він проектує особистість учня, приймає самостійні рішення в неочікуваних ситуаціях, будує освітній процес у відповідності з особливостями дітей [7].

Л. Занков відзначає, що «творчість педагога не обмежується окремими методичними знахідками – це постійне прагнення вперед, до більш досконалого, нового, і реалізація прагнення, що виникло» [2, с. 180].

М. Поташник висловлює думку про те, що педагогічна праця нетворчою не буває і бути не може, оскільки неповторні діти, обставини, особистість самого педагога, і будь-яке педагогічне рішення має виходити з цих завжди нестандартних факторів. Якщо дії людини, що працює з дітьми, не враховують цих особливостей, то її праця лежить уже за межею того, що називається «педагогічною». Педагогічна діяльність, будучи поєднанням науки і мистецтва, за обома своїми компонентами завжди передбачає творчість [9].

В. Кан-Калик, Н. Нікандров вивчали не лише навчальну діяльність педагога, але і процес його спілкування з учнями, розглядаючи спілкування як творчість. Конкретизуючи загальну логіку творчого процесу відносно педагогічної діяльності, вчені вибудували послідовність етапів у творчому процесі педагога: виникнення педагогічного задуму, спрямованого на вирішення педагогічної задачі; розробка задуму; втілення педагогічного задуму в діяльності, у спілкуванні з людьми; аналіз і оцінка результатів творчості [3].

Як справедливо зазначає С. Сисоєва, педагогічна творчість займає особливе місце серед різних видів творчості, оскільки саме вона визначає вектори динамічного розвитку всіх творчих процесів людства. Носієм педагогічної творчості є педагог, який

стоїть біля витоків розвитку особистості кожної людини. Саме педагог значною мірою супроводжує і надихає творчий розвиток людини у найбільш сензитивні до педагогічного впливу періоди її життя. Метою і результатом педагогічної творчості є творчий розвиток дітей, який передбачає поступове формування в них здатності до творчості – інтегральної якості особистості, що об'єднує спрямованість й мотиви, творчі вміння й психічні процеси, характерологічні якості особистості, які забезпечують людині успіх у творчості і піднімають діяльність людини до творчого рівня [12, с. 10].

У зв'язку з реформуванням сучасної системи освіти, впровадженням інклюзивної освіти, до особистості педагога в цілому, і до педагога, який працюватиме з дітьми з особливими освітніми потребами зокрема, висувуються підвищені вимоги (О. Колишкін, А. Колупаєва, Л. Савчук та ін.). Як слушно зазначає О. Кононко, необхідно змінити позицію педагога зі звичного транслятора інформації, проголошення готових для засвоєння та відтворення дитиною істин і зразків, зорієнтованого на “стандартизацію” особистості, педагог має перетворитися на реформатора всього життя дитини, стати “соціальним архітектором”, здатним так організувати життєдіяльність юної особистості, щоб вона “знайшла саму себе”, визначила своє місце серед інших, набула індивідуального досвіду життя, володіла реалістичною картиною сучасного світу (в межах доступних маленькій дитині) [6, с. 5-6].

Ефективність роботи педагога з навчання, виховання, корекції та профілактики порушень у дітей з особливими освітніми потребами безперечно має особистість педагога, яка повинна бути компетентною та характеризуватися такими якостями, як: гуманістична спрямованість, цивільна і моральна зрілість; пізнавальна і педагогічна спрямованість; захопленість професією, любов до дітей; вимогливість до себе і оточуючих, справедливість, витримка і самокритичність; педагогічна творча уява і спостережливість.

Завдання сучасного педагога припинити вчити дітей знанням, оскільки вони повинні вчити їх чогось унікального,

зокрема, того, що не можуть робити машини (роботи), за якими майбутнє. Це так звані soft skills («м'які навички»), які необхідно розвивати у дітей. Насамперед це: цінності; віра; незалежне мислення; командна робота; турбота про інших.

Ось головні «м'які» навички, які необхідно сформувати і привити дітям, особливо, якщо ми говоримо про нейровідмінних дітей або дітей з особливими освітніми потребами. Знання цьому навчити не можуть. Тим більше, часто ці знання є непосильними для дітей. З огляду на це, ми повинні застосовувати творчий підхід у вихованні дітей і навчати їх спорту, музиці, малюванню, мистецтву тому що саме це відрізняє людину від машин.

На часі креативна педагогіка (наука про виховання і навчання дітей, що ґрунтується на активному задіянні творчого потенціалу педагога, впровадження креативних освітніх технологій в роботу з дітьми).

Розуміючи важливість педагогічної творчості для майбутніх бакалаврів спеціальної освіти, вчителів-дефектологів, логопедів, вихователів дітей з вадами психофізичного розвитку, асистентів вчителя закладів освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням (далі – *спеціальний педагог, прим. автора*) до навчальних планів спеціальності 016 Спеціальна освіта включено однойменний освітній компонент («Педагогічна творчість»), який вивчатся на 3 курсі в обсязі 3 кредитів ECTS (90 годин) і включений до циклу обов'язкових.

Метою вивчення означеної дисципліни є удосконалення теоретичної та практичної підготовки педагогів щодо розуміння законів та закономірностей педагогіки творчості як галузі педагогічного знання про творчий розвиток особистості, створення сприятливих умов для її творчої самореалізації та творчого самовираження, розкриття творчого потенціалу спеціального педагога.

Основними завданнями курсу виокремлено: опанувати знаннями про основні напрями досліджень проблеми творчості, предмет, завдання та науковий тезаурус педагогіки творчості; удосконалювати розуміння майбутніми спеціальними педагогами професійної діяльності, її

гуманістичної спрямованості і творчого характеру; розвивати педагогічну техніку як складову педагогічної творчості; формувати індивідуальний стиль творчої професійної діяльності; розвивати мотиви творчої професійної діяльності, творчі здібності; удосконалювати вміння педагогічного спілкування як творчого процесу; виховувати прагнення до професійного самовдосконалення.

Мета дослідження: вивчити творчих потенціал особистості та запропонувати шляхи його розвитку у ході вивчення освітнього компоненту «Педагогічна Творчість» майбутніми спеціальними педагогами.

Завдання дослідження:

1) з'ясувати особливості розуміння здобувачами вищої освіти суті поняття «творчість»;

2) вивчити рівень творчого потенціалу та емоційної стійкості здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта;

3) запропонувати шляхи розвитку творчого потенціалу майбутніх спеціальних педагогів у ході вивчення змісту курсу «Педагогічна творчість».

Для реалізації поставлених завдань нами було проведено анкетування здобувачів вищої освіти, використано тест «Оціни свій творчий потенціал» [11, с. 14] та тест Г. Айзенка «Ваш характер» за шкалою «емоційна стабільність – нестабільність» [10].

У дослідженні брали участь 46 здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форми навчання 3 курсу.

На початку вивчення навчальної дисципліни нами було проведено анкетування серед здобувачів, яке включало запитання:

1. Що таке творчість?

2. Чи вважаєте себе творчою особистістю?.

3. Чи повинен спеціальний педагог бути творчим чи достатньо мати професійні знання? Відповідь обґрунтуйте.

Аналізуючи результати анкетування можемо стверджувати, що студенти переважно (87,0 %) розуміють

значення поняття «творчість», визначаючи її як процес створення чогось нового. Решта 2,2 % вважають, що це дар, 8,6 % тлумачать творчість як «здібності, які потрібно розвивати» і 2,2 % респондентів не змогли визначити, що це, зазначивши, лише що «творчість проявляється в діяльності».

На запитання «Чи вважаєте себе творчою особистістю?» більшість студентів відповіли ствердно (82,6 %), решта 17,4 % вважають себе нетворчими, вказавши, «я і творчість – речі несумісні». Однак, на нашу думку, сказати, що я не творча особистість простіше за все. Це просто небажання людини працювати над собою і розвиватись. Не існує творчих і нетворчих людей, існують просто люди, які не повною мірою використовують свій творчий потенціал.

Відповіді на запитання «Чи повинен спеціальний педагог бути творчим чи достатньо мати професійні знання?» засвідчили, що 34,8 % майбутніх спеціальних педагогів, вважають, що для їхньої професії головне професійні знання (знати особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами, мати необхідні психолого-педагогічні, фахово-методичних та спеціальні уміння для роботи з дітьми та їхніми батьками), а творчість на другому місці. Разом з тим і не заперечують її необхідність. Ще 54,3 % вважають, що творчість дуже важлива для спеціального педагога, і пов'язано це зі специфікою професії, оскільки потрібно знайти підхід до кожної дитини, вміти зацікавити, підбадьорити. 10,9 % вважають, що спеціальний педагог – це не та професія, де потрібно виявляти творчість, головне це професійні знання.

Також здобувачам було запропоновано оцінити свій творчий потенціал за допомогою однойменного тесту. За результатами самооцінки виявлено, що лише 34,7 % респондентів мають значний творчий потенціал, який дає великі можливості для вибору творчих можливостей. Тобто, якщо ці студенти реально зможуть застосувати свої здібності, то їм доступні самі різноманітні форми творчості.

Більшість здобувачів вищої освіти (65,2 %) віднесені до групи, що мають якості, які дозволяють творити, разом з тим у

них існують і бар'єри творчості. Самим небезпечним вважається страх, особливо у людей, орієнтованих на обов'язковий успіх. Боязнь невдачі обмежують уяву основу творчості. Страх може бути і соціальний, а саме страх громадського осуду. Будь-яка нова ідея проходить через етап несподіванки, подиву, невизнання, осуду оточуючими. Боязнь осуду за нове, незвичну для інших поведінку, погляди, почуття обмежує творчу активність, знищує творчу особистість. Тобто, за результатами самооцінювання ці студенти визнають свій творчий потенціал, разом з тим, не можуть певною мірою його реалізувати через страх, боязнь чогось нового, що неминуче веде до зміни усталеної, звичної поведінки.

Професія спеціального педагога вимагає емоційної стабільності, оскільки передбачає роботи з різними категоріями дітьми. Оскільки вважається, що творчі люди є більш емоційно стабільними, оскільки з легкістю можуть знаходити вихід з різних ситуацій, і як зазначалось вище, носить психореабілітаційний характер. Тому для нашого дослідження важливо також було з'ясувати рівень емоційної стабільності майбутніх спеціальних педагогів.

З цією метою здобувачам було запропоновано виконати тест Г. Айзенка «Ваш характер» за шкалою «емоційна стабільність – нестабільність».

За результатами тестування, було з'ясовано, що 43,5 % майбутніх спеціальних педагогів характеризуються низькою емоційною стабільністю, що, безперечно, не може не викликати занепокоєння. Оскільки робота спеціального педагога емоційно виснажлива і вважається найуразливішою серед соціономічних професій. У решти 56,5 % респондентів емоційна стабільність сформована на достатньому рівні.

У наш час набуває актуальності професія спеціального педагога, який працює з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку. З одного боку, від педагога вимагають таких професійно значущих особистісних якостей, як емпатійність, гуманізм, толерантність, доброзичливість і тактовність. А з іншого боку, складність і емоційність педагогічних ситуацій, усвідомлення високої персональної

відповідальності, за долі дітей, вимагає високих психічних та енергетичних затрат від спеціальних педагогів. І, як наслідок, інтенсивні емоційні перевантаження можуть привести педагогів до емоційного виснаження, а потім і до вигорання. Тому, щоб запобігти цьому, необхідно сприяти розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців.

Нами була розроблена авторська програма з курсу «Педагогічна творчість», розроблено силабус навчальної дисципліни безпосередньо для студентів та практикум робочий зошит, у якому здобувачам для виконання дібрані завдання таким чином, що сприятимуть розвитку їхньої педагогічної творчості, а також зростанню педагогічної майстерності майбутніх спеціальних педагогів, визначенню напрямів їхнього подальшого професійного викладання.

Зміст курсу продуманий таким чином, що розвиток творчості закладений як власне у викладанні самої дисципліни, так і розвиток її безпосередньо під час виконання різноманітних завдань на практичних заняттях.

Під час лекційних та практичних заняттях нами широко застосовувались інтерактивні методи і прийоми навчання, які дозволяють відійти від пояснювально-ілюстративного викладу матеріалу, до проблемно-пошукового, спрямованого на розвиток творчого мислення, його самостійності. Використання інтерактивних методів і прийомів сприяло підвищенню активності майбутніх спеціальних педагогів шляхом перетворення їх з пасивних слухачів на активних учасників освітньої дискусії.

Під час практичних занять з педагогічної творчості ми використовували метод «робота в малих групах». Зокрема за допомогою цього методу здобувачі готували колективну творчу роботу, для цього за бажанням об'єднувались у мікрогрупи по 5 чоловік (тема: «Методологічні засади педагогічної творчості»). На етапі презентації доповідей, використовувався прийом взаємооцінювання.

Під час семінарського заняття «Історія розвитку педагогічної творчості» використовується метод систематизації знань метод «Сінквейн». Здобувачам було запропоновано

скласти 4 сінквейни відповідно до історичних етапів розвитку педагогічної творчості.

Метод дискусії, дозволяв нам виявляти і стимулювати розвиток нестандартного мислення здобувачів вищої освіти у пошуку істини. Зокрема, було організовано колективні дискусії з питань: «Моє бачення творчого педагога» (Тема: «Методологічні засади педагогічної творчості»); «Чи потрібні спеціальному педагогу акторські здібності?» (Тема: «Елементи акторської майстерності в роботі спеціального педагога»); «Яке повинно бути ставлення педагога до дітей з особливими освітніми потребами?», «Від чого залежить ефективність педагогічного спілкування» (Тема: «Професійно-педагогічне спілкування спеціального педагога як творчий процес») та ін.

Методи «Робота в двійках, трійках» та «Ситуаційний аналіз» використовувались нами під час занять переважно для вирішення педагогічних ситуацій. Так, студентам пропонувалось виконати таке завдання: «Опишіть 3-4 педагогічні ситуації, які можуть виникнути між дітьми або педагогом і дитиною з особливими освітніми потребами. На основі їхнього аналізу визначити педагогічні задачі. Підготуватись до їх моделювання в аудиторії» (Тема: «Розвиток педагогічної техніки спеціального педагога»). Виконання таких завдань дає можливість майбутнім педагогам навчитись застосовувати творчий підхід у вирішенні різноманітних ситуацій, що виникатимуть у їхній майбутній професійній діяльності, моделювати типові і не типові для діяльності спеціального педагога педагогічні ситуації, а педагогічну творчість застосовувати у варіативності їх розв'язання.

Творчий процес будь-якого педагога безперечно пов'язаний з творчим процесом кожного вихованця. З огляду на це, педагогічна творчість вимагає від педагога уміння керувати своїми психічними станами, оперативно викликати творче самопочуття у самого себе і у дітей як учасників діяльності, здійснювати творчий процес педагогічного спілкування. Тому для тренінгу умінь керувати своїми емоційним станом студентам пропонувалось виконати такі завдання: «Доберіть вправи, змістом яких є корекція ходи, поз,

жестів, окремих фрагментів діяльності спеціального педагога» (Тема: «Розвиток педагогічної техніки спеціального педагога»), «Доберіть серію вправ, змістом яких є розвиток умінь виражати емоційний стан з допомогою невербальних засобів на заняттях» (Тема: «Елементи акторської майстерності в роботі спеціального педагога»).

Проявити свої творчі здібності студенти мали можливість виконуючи завдання такого плану: «Підготуйте сценарій лялькової вистави, виготовте декорації та ляльки для показу лялькової вистави з урахуванням основних законів лялькового театру і особливостей дітей дошкільного віку», «Запропонуйте план створення ресурсної кімнати в ЗДО (ЗСО) для дітей з особливими освітніми потребами», «Розробіть план-конспект заняття з використанням нетрадиційних методів корекційної роботи (або гри, або трудову діяльність) та підготуватись до його моделювання» та ін.

На практичному занятті з теми «Професійна майстерність і творчість спеціального педагога» за допомогою методу «Fishbone» здобувачам вищої освіти пропонується розібратись, що таке професійне вигорання: причини та як його уникнути вихователю і спеціальному педагогу, та яка роль у цьому процесі творчості.

Під час лекційних і практичних занять ми досить часто використовували педагогічні максими найбільш яскраві вислови, судження відомих педагогів, учених, письменників, на основі яких організовується дискусія, висловлення ідей тощо. Такі педагогічні максими потрібно або підібрати здобувачам самостійно. Наприклад, «Доберіть 5 педагогічних максимів про значення творчості у розв'язанні виховних завдань» або пропонуються самим викладачем для обговорення: «Як ви розумієте вислів Сократа: «У кожної дитини є сонце, тільки не треба його гасити»?», «Спробуйте сформулювати три педагогічні максими, зміст яких буде відображати прагнення педагога до застосування творчого підходу у роботі з дітьми».

Для стимулювання творчого потенціалу студентів пропонувались індивідуальні довготривалі завдання, результат виконання яких підтвердив висловлену нами раніше думку, що

немає нетворчих людей. Так, студенти підготували на різноманітну тематику м'які розвивальні книги для дітей («Кольори», «Одягни дівчинку», «Геометричні фігури», «Сенсорний розвиток» та ін.). Розробили та виготовили дидактичні ігри на липучках («Продукти харчування», «Їстівне не їстівне», «Дикі і свійські тварини» та ін.). Неабияку творчість виявили під час виготовлення дидактичних посібників для сенсорної кімнати («Сенсорний куб», мішечки з різними наповнювачами, сенсорні доріжки, сенсорні іграшки тощо).

Після завершення вивчення курсу «Педагогічна творчість» ми повторно запропонували здійснити самооцінку творчого потенціалу, а також рівня емоційної стабільності. Слід зауважити, що позитивна динаміка відбулась за обома показниками. Безперечно, змінити картину після вивчення однієї дисципліни не можливо, для цього потрібна постійна щоденна кропітка робота з самовдосконалення.

Кількість респондентів, що мають значний творчий потенціал зросла на 8,6 % і становить 43,4 %. Відповідно зменшилась кількість здобувачів до 56,6 %, у яких існують бар'єри у творчості. Можемо стверджувати, що в процесі вивчення педагогічної творчості, що 8,6 % змогли подолати свій внутрішній страх.

Покращення рівня емоційної стабільності свідчить про те, творчість допомагає подолати емоційну нестабільність, запобігти професійному вигоранню.

Отже, творчість в практичній діяльності спеціального педагога настільки різноманітна, що можна говорити про різноманітні аспекти її прояву. Так, новизна в практичній роботі педагога може проявлятися: у нестандартних підходах до дітей з особливими освітніми потребами, до вирішення проблем; в розробці і пошуку нових методів, форм, прийомів, засобів і їх оригінальних поєднань у роботі з дітьми; в ефективному застосуванні наявного досвіду в нових умовах; в удосконаленні, відомого у відповідності з новими завданнями; у вдалій імпровізації; в умінні бачити різноманітні варіанти вирішення однієї і тієї ж проблеми; в умінні трансформувати

методичні рекомендації, теоретичні положення у конкретних педагогічних діях.

Література

1. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя. Москва: Педагогика, 1987. 160с.
2. Занков Л. В. Беседы с учителями. *Избранные педагогические труды*. Москва: Педагогика, 1990.
3. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. Москва: Педагогика, 1990. 144с.
4. Колишкін О. Вступ до спеціальності “Корекційна освіта”. Суми: Університетська книга, 2019. 392 с.
5. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. Київ: Наук. світ, 2010. 196 с.
6. Кононко О. На часі – педагог-новатор. *Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»* / Наук. кер. та заг. ред. О.Л.Кононко. 2-ге вид., випр. Київ, 2009. С. 4-7.
7. Кузьмина Н.В. Способности, одаренность, талант учителя. Л.: Знание, 1985. 32с.
8. Пихтіна Н.П. Педагогічна творчість: Навчальний посібник. Ніжин: Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2012. 175 с.
9. Поташник М.М. Как развивать педагогическое творчество. Москва: Знание, 1987. 80с.
10. Психологические тесты / под ред. Ахмеджанова Э.Р. Москва: «Лист». 1997. 320 с.
11. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие: В 2 кн. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 1999. Кн. 2: Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения. 480 с: ил.
12. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник. Київ: Міленіум, 2006. 344 с.